

NAGELOVA KRITIKA MARITAINOVE FILOZOFIJE ZNANOSTI

IVAN ZELIĆ
Split

UDK: 001:1
Izvorni znanstveni rad / *Original scientific paper*

Primljeno / Received: 10. XII. 2010.

Cilj ovog članka je prikazati Nagelovu kritiku, zatim Maritainov mogući odgovor na tu kritiku, te vrednovati domet i vrijednost Nagelove kritike. Nagel se zapravo ne bavi pitanjima filozofije znanosti nego pitanjem mogućnosti postojanja znanja izvan znanosti, tj. filozofskog, metafizičkog znanja. Budući da je nemogućnost postojanja takvog znanja po njegovoj vlastitoj formulaciji njegova polazna pretpostavka, on nije u stanju valjano kritizirati protivno gledište. Dok Nagel svoju scientističku tezu nije smatrao potrebnom dokazivanjem, Maritain je naprotiv protivnu tezu dokazivao. Dapače, Nagel se nije baš ni potrudio bolje upoznati Maritainovu filozofiju znanosti. U Nagelovom služenju grubim etiketama u svojoj kritici nazire se jedna svjetonazorska netrpeljivost, jer ovakva kritika je u drastičnoj suprotnosti sa mirnim, racionalnim i argumentiranim stilom većine njegovih tekstova, posebno iz filozofije znanosti.

KLJUČNE RIJEČI: *Maritain, Nagel, filozofija znanosti, znanje*

Cilj ovog članka je prikazati kritiku koju je filozofiji znanosti Jacquesa Maritaina uputio Ernest Nagel, zatim Maritainov mogući odgovor na takve primjedbe, te vrednovati vrijednost i domet Nagelove kritike. Ovdje nećemo sustavno izlagati ni Maritainovu ni Nagelovu filozofiju znanosti, jer i jedno i drugo traži puno opsežniji tekst nego li je ovaj članak, a nije ni nužno za ostvarenje cilja kojega smo ovdje postavili.

Jacques Maritain je francuski filozof kojega mnogi drže vodećim neotomistom dvadesetog stoljeća. Rođen je 18. studenoga 1882. u Parizu, gdje je na Sorboni završio studij filozofije i biologije. Od 1914. godine do početka drugog svjetskog rata predavao je filozofiju na Katoličkom institutu u Parizu¹. Tijekom i nakon rata je predavao na američkim sveučilištima, najduže na Sveučilištu Princeton. Na kraju života se vratio u Francusku, tamo proveo zadnje godine i umro u Toulouseu 28. travnja 1973. Njegova sabrana djela obuhvaćaju 63 knjige i veliki broj članaka, napisanih na francuskom i engleskom i prevedenih na brojne druge jezike². Maritain se u svom dugom životu i radu bavio problemima skoro svih filozofskih disciplina. Neke od njegovih ideja su imale i još uvijek imaju široki odjek, a druge puno manji.

¹ Katolički institut u Parizu (*Institut Catholique de Paris*) je zapravo katoličko sveučilište, ali su po francuskom zakonu samo državna visoka učilišta smjela nositi naziv "sveučilište" (*université*).

² Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. I-XVII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1982-2007.

Jedno od područja gdje Maritain nije imao veliki odjek je filozofija znanosti³, mada se bavio svim njenim glavnim pitanjima, pa i onima koja su na "dnevni red" analitičke filozofije znanosti došla tek kasnije. Tako se bavio pitanjem razgraničenja znanosti od drugih disciplina, posebno filozofije i matematike, pitanjem vrsta znanosti, pitanjem znanstvenog realizma, pitanjem napretka znanosti, pitanjem interpretacije povijesti znanosti u svjetlu razumijevanja njezine naravi, pitanjem mogućnosti i načina korištenja znanstvenih spoznaja u filozofiji. Maritainova filozofija znanosti je imala odjek skoro isključivo u neotomističkim krugovima, najviše u Americi. Jedini filozof iz analitičkog kruga koji je kritizirao Maritainovu filozofiju znanosti bio je Ernest Nagel. Tom njegovom kritikom se bavimo u ovom članku.

Ernest Nagel je američki filozof čije ime je znano poznavateljima filozofije znanosti. Rođen je 16. studenoga 1901. u Novém Mestu nad Váhom u Slovačkoj, tada u Austro-Ugarskoj, a u New York u SAD-u došao je, s roditeljima, kao desetogodišnjak. U New Yorku je proveo ostatak života, studirao je matematiku i filozofiju, a najveći dio svoga radnog vijeka predavao je na Sveučilištu Columbia. Bavio se najviše filozofijom znanosti, a također i s njom povezanim disciplinama, logikom i matematikom. Umro je u New Yorku 20. rujna 1985. godine. Više njegovih knjiga su zapravo zbirke članaka. Glavno mu je djelo "Struktura znanosti"⁴ u kojemu sustavno izlaže svoje poglede na znanost.

Nagel je bio prvi od američkih filozofa koji se upoznao i povezoao sa logičkim pozitivistima Bečkog kruga. Akademsku godinu 1934./35. proveo je u Europi i nakon toga je napisao opširan članak "Dojmovi i ocjene analitičke filozofije u Europi"⁵. U ovom članku je izgleda prvi put bio upotrijebljen termin "analitička filozofija". Nagel je 1934. godine sudjelovao na filozofskom kongresu u Pragu i tamo je upoznao Carnapa i druge logičke pozitiviste iz Beča i Berlina⁶. Carnap je kasnije o njemu pisao kao o "dragom starom prijatelju"⁷ i priznao da je i Nagel utjecao na njega⁸.

Ipak, Nagel nije nikad potpuno prihvatio ideje Bečkog kruga, u njega je ostao prisutan utjecaj američkih pragmatista, Charlesa S. Peircea i njegovog profesora i kasnijeg kolege Johna Deweya. Kron⁹ i Wallace¹⁰ ukazuju da on nema odbojnost prema metafizičkim pitanjima, za razliku od logičkih pozitivista kao što je Carnap. Sam Nagel je odmah u svom spomenutom prvom prikazu ideja Bečkog kruga pisao vrlo pohvalno o Carnapu¹¹,

³ O Maritainovoj filozofiji znanosti nije napisan nijedan veći rad, nego samo nekoliko članaka (vidi spisak literature na kraju ovoga članka). Najbolje istraženi dio Maritainove filozofije znanosti je pitanje odnosa i razgraničenja između znanosti i filozofije. María Ángeles Vitoria je napisala knjigu posvećenu tom pitanju (María Ángeles Vitoria, *Las relaciones entre filosofía y ciencias en la obra de J. Maritain*, Roma, Edizioni Università della Santa Croce, 2003). Međutim, u toj knjizi ona ne spominje Nagela i njegovu kritiku Maritaina.

⁴ Ernest Nagel, *The Structure of Science*, Problems in the Logic of Scientific Explanation, New York, Harcourt Brace, 1961.

⁵ Ernest Nagel, Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe, "The Journal of Philosophy", vol. XXXIII, n. 1/1936 & 2/1936.

⁶ Usp. Rudolf Carnap, Replies and Systematic Expositions, in: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, ed. Paul Arthur Schlipp, La Salle, Open Court, 1997. str. 860.

⁷ "dear old friend" (*Isto*, str. 995)

⁸ *Isto*, str. 861.

⁹ Usp. Aleksandar Kron, Filozofija nauke Ernesta Nejgela, in: Aleksandar Kron, *Metodologija i filozofija nauke*, Odabrani radovi II., Beograd, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2004. str. 142.

¹⁰ Usp. William A. Wallace, *The Modeling of Nature*, Philosophy of Science and Philosophy of Nature in Synthesis, Washington, The Catholic University of America Press, 1996. str. 213.

¹¹ Usp. Ernest Nagel, Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe, "The Journal of Philosophy", vol. XXXIII, n. 2/1936, str. 44-45.

ali je napisao i da je najmanje zadovoljavajući dio Carnapovih pogleda stav da stavovi tradicionalne metafizike nemaju teorijskog sadržaja¹².

Carnap svrstava Nagela među "antimetafizičke empiriste"¹³, a Wallace među "logičke empiriste, ili [...] tolerantne ili nedogmatske empiriste, ili jednostavno [...] neoempiriste"¹⁴. Sam Nagel je svoj filozofski pogled nazivao naturalizam i u više svojih tekstova nastojao je pojasniti što on pod tim pojmom razumijeva¹⁵. On kaže: "U mojoj koncepciji naturalizma, u svakom slučaju, on obuhvaća uopćeni prikaz kozmičke sheme i čovjekova mjesta u njoj, kao i logiku istraživanja."¹⁶ Dakle, obuhvaća i jedan opis svijeta i metodu istraživanja¹⁷. Reći ćemo nešto o svakom od ova dva sastavna dijela, pa onda nešto o njihovom međusobnom odnosu.

Nagel drži da postoji "egzistencijalna i uzročna primarnost organizirane materije u djelatnom redu prirode."¹⁸ Dalje, on smatra da "nema jedne 'velike stvari' koja bi, kad bi bila poznata, učinila sve drugo koherentnim i otkrila misterij stvaranja."¹⁹ Iz teze o primarnosti materije onda slijedi odbacivanje svega što se ne bi moglo povezati s materijom. "U koncepciji prirodnih procesa koju zastupa naturalizam nema mjesta za djelovanje bestjelesnih sila, nema mjesta za nematerijalni duh koji upravlja tijekom događaja, nema mjesta za preživljavanje osobe nakon propasti tijela koje je pokazuje."²⁰ A na temelju čega možemo znati da su naturalističke teze istinite? Nagel kaže: "naturalizam kako ga ja izgrađujem samo formulira ono što stoljeća ljudskog iskustva uvijek iznova potvrđuju."²¹

A kako po Nagelu stvari stoje sa metodama istraživanja? Metodu naturalizma karakterizira povjerenje u adekvatnost znanstvene metode kao jedine koja omogućava povećavanje ljudskoga znanja. On zastupa "koncepciju filozofije kao kritičkog komentara znanosti i kao stalne interpretacije ljudskog iskustva u perspektivi novih znanstvenih dostignuća"²². Po njegovom mišljenju "sva filozofija je bila i nastavlja biti

¹² Usp. *Isto*, str. 48-49.

¹³ "anti-metaphysical empiricists" (Rudolf Carnap, *Intellectual Autobiography*, in: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, ed. Paul Arthur Schlipp, La Salle, Open Court, 1997. str. 65)

¹⁴ "logical empiricists, or [...] tolerant or nondogmatic empiricists, or simply [...] neoempiricists" (William A. Wallace, *The Modeling of Nature*, nav. izdanje, str. 213)

¹⁵ To je učinio i u svom predsjedničkom govoru na godišnjoj skupštini istočnog dijela Američkog filozofskog društva koja je održana krajem prosinca 1954. godine na Goucher Collegeu u Baltimoreu (Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, "Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association", vol. XXVIII, 1954-1955)

¹⁶ "In my conception of it, at any rate, naturalism embraces a generalized account of the cosmic scheme and of man's place in it, as well as a logic of inquiry." (Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, nav. izdanje, str. 7)

¹⁷ Usp. Ernest Nagel, *Notes Toward a Naturalistic Conception of Logic*, in: Ernest Nagel, *Logic Without Metaphysics* and Other Essays in the

Philosophy of Science, Glencoe, The Free Press, 1956. str. 41.

¹⁸ "the existential and causal primacy of organized matter in the executive order of nature." (Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, nav. izdanje, str. 8)

¹⁹ "there is no one 'big thing' which, if known, would make everything else coherent and unlock the mystery of creation" (*Isto*, str. 6)

²⁰ "In the conception of nature's processes which naturalism affirms, there is no place for the operation of disembodied forces, no place for an immaterial spirit directing the course of events, no place for the survival of personality after the corruption of the body which exhibits it." (*Isto*, str. 8-9)

²¹ "naturalism as I construe it merely formulates what centuries of human experience have repeatedly confirmed" (*Isto*, str. 6)

²² "the conception of philosophy as a critical commentary on science, and as a continuing interpretation of human experience in the perspective of fresh scientific achievements" (Ernest Nagel, *The Perspectives of Science and the Prospects of Men*, in: Ernest Nagel, *Sovereign Reason* and Other Studies in the Philosophy of Science, Glencoe, The Free Press, 1954. str. 298)

kritika znanosti"²³. A zašto naturalisti prihvaćaju primarnu važnost i vrijednost metode empirijskih znanosti? Odgovor je da "oni tako čine jer ta metoda se pokazuje kao najsigurniji put za postizanje pouzdanog znanja"²⁴.

Je li u Nagelovoj naturalističkoj koncepciji primaran opći pogled na svijet ili metoda istraživanja? Načelno, on kaže, metoda je primarna a pogled na svijet se u principu može promijeniti (iako on to ne drži nimalo vjerojatnim), ali opet primjenom te iste metode. Nagel kaže da "središnje doktrine onoga što držim da je filozofski naturalizam [...] su doktrine koje su podržane odlučujućim empirijskim svjedočanstvom, a nisu dicta koja se temelje na dogmatskoj sklonosti. Kako ga ja vidim, naturalizam ne odbacuje svaku drugu različitu shemu stvari kao logički nemoguću i ne isključuje sve svoje alternative na a priori temeljima."²⁵

Ovaj prikaz Nagelovih općih filozofskih pogleda može čitatelju na prvi pogled izgledati suvišan i bez veze s našom temom, ali ćemo kasnije vidjeti da to nije tako, te da i sam Nagel drži da je on važan za razumijevanje njegove filozofije. Ovaj prikaz će nam pomoći bolje razumjeti Nagelovu kritiku Maritainove filozofije znanosti, njezine korijene, motive, karakteristike i domete. Da bismo tu kritiku Maritainove filozofije znanosti stavili u širi kontekst Nagelovih pogleda na znanost, vrijedi još citirati odlomak iz predgovora njegovom glavnom djelu:

"Znanost kao institucionalizirana vještina istraživanja je dala različite plodove. Njezini proizvodi s trenutno najvećim publicitetom su nesumnjivo tehnološke vještine koje sve brže mijenjaju tradicionalne oblike ljudskoga privređivanja. Ona je odgovorna i za mnoge druge stvari koje nisu u središtu trenutne pažnje javnosti, premda su se neke od njih cijenile, i dalje se često cijene, kao najdragocjenija žetva znanstvenog pothvata. Najvažnije među njima su: stjecanje uopćenoga teorijskog znanja o osnovnim uvjetima koji određuju odvijanje raznih događaja i procesa; oslobađanje ljudskih umova od starih predrasuda, u kojima često imaju korijen barbarski postupci i opresivni strah; slabljenje intelektualnih temelja moralnih i religioznih dogmi, iz čega proizlazi mekšanje zaštitnog oklopa koji tvrdi kora nerazumnih običaja pruža nastavljanju društvenih nepravdi; i, još općenitije, postupno stvaranje kod sve većega broja ljudi podozrivoga intelektualnog raspoloženja prema tradicionalnim vjerovanjima, razvoj koji je često bio praćen, u područjima prije zatvorenim za sustavnu kritičku misao, prihvaćanjem logičkih metoda vrednovanja zasluga alternativnih pretpostavki o stanju stvari ili o poželjnim postupcima, na temelju pouzdanih podataka promatranja."²⁶

²³ "all of philosophy has been, and continues to be, a critique of science" (*Na istom mjestu*).

²⁴ "they do so because that method appears to be the most assured way of achieving reliable knowledge." (Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, nav. izdanje, str. 12)

²⁵ "the central tenets of what I take to be philosophical naturalism [...] are tenets which are supported by compelling empirical evidence, rather than dicta based on dogmatic preference. In my view of it, naturalism does not dismiss every other differing conception of the scheme of things as logically impossible; and it does not rule out all alternatives to itself on apriori grounds." (*Na istom mjestu*)

²⁶ "Science as an institutionalized art of inquiry has yielded varied fruit. Its currently best-publicized products are undoubtedly the technological skills that have been transforming traditional forms of human economy at an accelerating rate. It is also responsible for many other things not at the focus of present public attention, though some of them have been, and continue to be, frequently prized as the most precious harvest of the scientific enterprise. Foremost among these are: the achievement of generalized theoretical knowledge concerning fundamental determining conditions for the occurrence of various types of events and processes; the emancipation of men's minds from ancient superstitions in which barbarous practices and

Ovaj dosta dugi citat dobro nam ilustrira Nagelove poglede na narav znanosti i njezinu ulogu i važnost. On ne naglašava toliko ulogu znanosti u razvoju tehnologije, koliko njezinu ulogu u razvoju teorijskih znanja o raznim procesima u svijetu. A kao posebno vrijedno i važno naglašava navodni utjecaj znanosti na slabljenje intelektualnih temelja "moralnih i religioznih dogmi". Zašto bi to bilo važno? Pa zbog toga što po njemu religija ima u društvu višestruko negativnu ulogu, to je teza koja se kod Nagela ponavlja bez pokušaja dokazivanja.

Sad možemo prijeći na kritiku Maritaina. Nagel je kritizirao Maritainovu filozofiju znanosti u članku indikativnog naslova "Zlonamjerne filozofije znanosti"²⁷. On tvrdi da se u vrijeme društvene krize javlja "plima kritika moderne znanosti i sekularnog naturalizma koji prati njezin rast"²⁸. Glavni cilj većine tih kritika je, po njemu, "ograničavanje autoriteta znanosti"²⁹ i uvođenje metoda za otkrivanje naravi i vrijednosti stvari koje su različite od onih u eksperimentalnim znanostima. "Mnoga nedavna vrednovanja znanosti su tako imala očito zlu nakanu i ovaj članak će nastojati ukratko utvrditi do koje mjere je, u slučaju nekih utjecajnih tipova filozofije znanosti, zdrav razum žrtvovan toj zlobi."³⁰

On rabi vrlo oštre i diskvalificirajuće kvalifikacije za neotomističku filozofiju³¹, pa tako naprimjer kaže da će citati koje navodi jasno pokazati "jedinstvenu smjesu papinskoga dogmatizma, zagonetne mudrosti i snishodljivog mračnjaštva koja je izgleda neophodan intelektualni aparat ove škole"³². Njegovo zgražanje izaziva stav tomističkih filozofa da mora postojati metafizičko znanje bitno različito od znanstvenoga. Nagel kaže da oni "niti ne pretendiraju navesti znanstvene razloge za svoje tvrdnje i [njihova kritika znanosti, op. I. Z.] otvoreno se temelji na eksplicitnim teološkim i metafizičkim uvjerenjima za koje se ne poziva ni na kakvo eksperimentalno svjedočanstvo. Glavni refren njihovih pritužbi je da znanost ne nudi nikakvo 'krajnje objašnjenje' za činjenice

oppressive fears are often rooted; the undermining of the intellectual foundations for moral and religious dogmas, with a resultant weakening in the protective cover that the hard crust of unreasoned custom provides for the continuation of social injustices; and, more generally, the gradual development among increasing numbers of a questioning intellectual temper toward traditional beliefs, a development frequently accompanied by adoption in domains previously closed to systematic critical thought of logical methods for assessing, on the basis of reliable data of observation, the merits of alternative assumptions concerning matters of fact or of desirable policy." (Ernest Nagel, *The Structure of Science*, Problems in the Logic of Scientific Explanation, Indianapolis, Hackett Publishing, 1979. str. vii)

²⁷ Ernest Nagel, *Malicious Philosophies of Science*, in: Ernest Nagel, *Sovereign Reason and Other Studies in the Philosophy of Science*, Glencoe, The Free Press, 1954. Ovaj članak je izvorno bio objavljen u časopisu "*Partisan Review*", vol. X., January-February 1943.

²⁸ "a flood of criticism of modern science and of the secular naturalism which has accompanied is growth" (*Isto*, str. 18)

²⁹ "the limitation of the authority of science" (*Na istom mjestu*).

³⁰ "Many recent evaluations of science have thus had an obviously malicious intent; and the present essay will seek to determine briefly to what extent, in the case of several influential types of philosophies of science, good sense has been sacrificed to such malice." (*Na istom mjestu*.)

³¹ On ne rabi izričito izraz "neotomistička filozofija" ili neki sličan, ali citira i kritizira gledišta Jacquesa Maritaina i Etiennea Gilsona, dvojice vodećih neotomističkih filozofa.

³² "the unique mixture of pontifical dogmatism, oracular wisdom, and condescending obscurantism which seems to be indispensable intellectual apparatus of this school" (Ernest Nagel, *Malicious Philosophies of Science*, nav. izdanje, str. 27)

egzistencije, a njihova glavna preporuka je njegovanje 'ontološke mudrosti' kao jedine metode za učiniti 'do kraja shvatljivim' i poredak kozmosa i narav dobrog života.³³

"Premda je kritika jednog gledišta jalova kad oni koji ga drže [...] smatraju sebe iznad uobičajenih standarda znanstvene razumljivosti"³⁴, kaže Nagel, on ipak navodi više svojih protuargumenata tom gledištu. Prvo, Nagel nastoji pokazati da se u znanosti ipak postavljaju pitanja "zašto" i objasniti kako to postavljanje pitanja izgleda na primjeru pojava pomrčine mjeseca. "U znanosti stoga odgovor na pitanje 'zašto' je uvijek teorija iz koje se određena činjenica kojom se bavimo može izvesti kad se uvedu prikladni početni uvjeti."³⁵ Napredak na ovom putu po Nagelu može biti samo u nalaženju teorija koje su sve šire i sveobuhvatnije, ali koje se ne razlikuju bitno po svojoj naravi.

Drugo, Nagel smatra da oni koji se pozivaju na Boga kao objašnjenje zašto svijet postoji samo uvode još jedno biće čije bi postojanje trebalo objasniti³⁶. Treće, Nagel kaže da "postuliranje jednoga 'apsolutnoga uzroka' ili 'krajnjeg razloga' svijeta i njegove strukture ne daje odgovor ni na kakvo *specifično* pitanje koje bi se moglo postaviti u svezi sa bilo kojim posebnim objektima ili događajima u svijetu. Naprotiv, bez obzira kako svijet izgledao, bez obzira kakav bio slijed događanja, isti Krajnji Uzrok se nudi kao 'objašnjenje'. [...] Ali što 'objašnjenje' točno objašnjava kad ne objašnjava ništa posebno?"³⁷

Četvrto, Nagel kaže da se postavka da postoji viši put od znanstvenoga za shvatiti tajne svijeta stalno pokazivala kao romantična iluzija i da takvu postavku mogu držati samo oni koji ne mogu izvući korist iz povijesti. On tvrdi da je sve znanje "koje imamo o sebi i o svijetu stečeno tek nakon što je napuštena iluzija o 'metafizičkoj mudrosti' višoj od 'obične znanosti'³⁸.

Peto, Nagel osporava Maritainov stav da znanstveni naturalizam i obrazovanje u njegovu duhu u sebi već kriju klicu mnogih društvenih zala modernoga doba. On kaže da ne želi osporavati postojanje tih društvenih zala, ali naglašava da se za njih ne može okriviti postojanje institucionalizirane prirodne znanosti³⁹.

Pogledajmo najprije ove Nagelove pojedinačne primjedbe Maritainu. Prva kritička primjedba koju navodi Nagel temelji se na nerazlikovanju naravi znanosti i filozofije, on ne razlikuje pitanja "zašto" koja se postavljaju u znanosti i filozofiji. Filozofija ne dolazi do znanja

³³ "do not even pretend to adduce scientific grounds for their claims, and are frankly based upon explicit theological and metaphysical commitments for which no experimental evidence is invoked. The chief burden of their complaints is that science offers no 'ultimate explanation' for the facts of existence; and their chief recommendation is the cultivation of 'ontological wisdom' as the sole method for making 'ultimately intelligible' both the order of the cosmos and the nature of the good life." (*Na istom mjestu.*)

³⁴ "although criticism of a position is futile when those who hold it [...] regard themselves as superior to the usual canons of scientific intelligibility" (*Isto*, str. 29)

³⁵ "In science the answer to the question 'why' is therefore always a theory, from which the specific fact at issue may be deduced when suitable initial conditions are introduced." (*Na istom mjestu.*)

³⁶ *Isto*, str. 29-30.

³⁷ "the postulation of an 'absolute cause' or an 'ultimate reason' for the world and its structure provides no answer to any *specific* [istaknuto u izvorniku, op. I. Z.] question which may be asked concerning any particular objects or events in the world. On the contrary, no matter what the world were like, no matter what the course of events might be, the same Ultimate Cause is offered as an 'explanation'. [...] But just what does an 'explanation' explain when it explains nothing in particular?" (*Isto*, str. 30)

³⁸ "we possess about ourselves and the world has been achieved only after the illusion of a 'metaphysical wisdom' superior to 'mere science' had been abandoned" (*Isto*, str. 31)

³⁹ *Isto*, str. 32.

koje se od znanstvenoga razlikuje jedino u stupnju općenitosti i generalizacije. Isto tako, istine do kojih dolazi filozofija nisu i ne mogu biti zamjena za objašnjenja koja traži znanost.

Maritainova supruga Raissa u svojim uspomenama navodi da je baš Maritain skovao termin "*scientizam*"⁴⁰, a Jaki pokazuje da je, iako je taj termin prihvaćen, zaboravljeno tko ga je smislio⁴¹. Sam Maritain je u raspravi sa neopozitivističkim i scientističkim pogledima na filozofiju ukazao na sljedeće. "Na području znanosti svatko priznaje da su matematičko znanje i metoda različiti od biološkoga, sociološkoga ili povijesnoga. Zašto biti iznenađen činjenicom da su filozofsko znanje i metoda različiti od znanstvenih, tako da znanstveni i filozofski čine dva tipično različita pristupa stvarnosti, dvije tipično različite kategorije znanja."⁴²

Druga i treća Nagelova primjedba pokazuje da on misli da bi prvi uzrok ili Bog trebao ili biti uključen u neko znanstveno objašnjenje ili da on ništa ne objašnjava, da se radi o suvišnoj hipotezi. Da bi Bog bio uključen u znanstveno objašnjenje neke pojave, to nijedan filozof nije nikad mislio, pa ni Maritain. A da bi trebalo postojati i da postoji i metafizičko objašnjenje postojanja svijeta, to je nešto što je izvan polazišta Nagelove scientističke perspektive. On ne razlikuje pitanje zašto se neka pojava u svijetu događa na određeni način od pitanja zašto cijeli svijet kontingentnih bića uopće postoji. Ili kako bi rekao Heidegger: "Zašto je uopće ono što jest a ne čak ništa?"⁴³

Četvrta spomenuta Nagelova kritička primjedba da je sve znanje koje imamo o sebi i o svijetu stečeno tek nakon što je "iluzija" o metafizičkoj mudrosti višoj od obične znanosti bila napuštena jednostavno povijesno nije istinita. Ona kao da je odjek poznate Comteove teze o tri stupnja razvoja: religioznom, metafizičkom i znanstvenom. Maritain je u svojim djelima ukazivao da je i u starom i srednjem vijeku postojala jedna razvijena i matematizirana prirodna znanost, a to je astronomija⁴⁴. A da metafizika nije prestala postojati s razvojem moderne znanosti, to valja ne bi trebalo dokazivati.

Peta Nagelova primjedba se temelji na njegovom nerazlikovanju same znanosti od scientizma i od "znanstvenoga naturalizma" za kojega on, kako smo prije vidjeli, kaže da "prati njezin rast". Ni scientizam ni "znanstveni naturalizam" nisu znanstvene teorije nego su filozofske teorije koje se često nastoje plasirati pod autoritetom znanosti. Ono što Maritain kritizira nije znanost nego scientizam.

Što možemo općenito zapaziti u prikazanoj Nagellovoj kritici Maritainove filozofije znanosti? Nagelova kritika se zapravo vrlo malo bavi pitanjima koja spadaju u filozofiju

⁴⁰ Usp. Raissa Maritain, *Les Grandes Amitiés I, Souvenirs*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. XIV, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1993. str. 680.

⁴¹ Stanley L. Jaki, Maritain and Science, in: *Understanding Maritain: Philosopher and Friend*, eds. Deal W. Hudson & Matthew J. Mancini, Macon, Mercer University Press, 1987. str. 189.

⁴² "Everyone admits that, in the realm of the sciences, mathematical knowledge and method are different from the biological, the sociological or the historical ones. Why be surprised at the fact that philosophical knowledge and method are different from scientific ones, so that they, the scientific

and the philosophical, constitute two typically distinct approaches to reality, two typically distinct categories of knowledge." (Jacques Maritain, Science, Materialism and the Human Spirit, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IX, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1990. str. 964)

⁴³ "Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts?" (Martin Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann GmbH, 1983. str. 3)

⁴⁴ Druga područja prirodnih znanosti u kojima je primjena matematike na istraživanje prirode bila barem u početcima bila su akustika i geometrijska optika.

znanosti, a puno više drugim pitanjima. U istom kontekstu i na istom mjestu Nagel kritizira i drugog vodećeg neotomističkog filozofa Etiennea Gilsona⁴⁵ koji se, za razliku od Maritaina, uopće nije bavio problemima filozofije znanosti. U Nagellovoj kritici Maritaina dominira pitanje daje li znanost jedino pravo znanje, ili drugim riječima: ima li pravoga znanja i izvan znanosti. Dakle, on se zapravo ne bavi pitanjima o znanosti nego o izvanznanstvenom znanju. Zašto?

Sam Nagel je u spomenutom predsjedničkom govoru na skupštini Američkog filozofskog društva govorio da "filozofi kao i drugi ljudi vode svoje živote u okviru određenih uključujućih, ako ne uvijek eksplicitnih, pretpostavki o svijetu u kojem borave. Ove pretpostavke boje vrednovanja glavnih ideala i predloženih postupaka. Slutim također da su pravci koje uzimaju analizom specifičnih intelektualnih problema često, iako suptilno, kontrolirani izraženim ili prešutnim vjerovanjima koja filozofi drže u svezi sveukupnom naravi stvari, njihovim pogledima na ljudsku sudbinu i njihovim koncepcijama o dometu ljudskog razuma."⁴⁶ Nagel naglašava da je dužnost filozofa, baš zato što je kao filozof čovjek refleksije, da razjasni i posvijesti sebi ta svoja temeljna i središnja uvjerenja⁴⁷.

Za Nagela nije bilo sumnje u tezu da jedino znanost daje pravo znanje. Vidjeli smo da on polazi baš od ove teze; ona je, kako smo prije vidjeli iz njegova vlastitog prikaza svoga filozofskog pogleda, naturalizma, njegova početna i središnja teza. On je niti ne pokušava dokazati, ona mu je valjda izgledala previše očita. Iz njegove perspektive mu je onda svako ozbiljno shvaćanje nekog znanja koje ne bi bilo znanstveno, pa tako i filozofije, izgledalo ne samo kao neznanstveno nego i kao antiznanstveno, kao obezvrjeđivanje znanosti.

Američki kritičar naturalizma Wilmon Henry Sheldon⁴⁸ ukazao je na neke poteškoće sa scientističkim tezama naturalizma. "Vi ne dajete nove rezultate u filozofiji, upućujete jedino na rezultate koje su dale fizikalne znanosti. Ako mislite da je filozofija išta osim tih znanosti, trebate [...], ako hoćete da vjerujemo da je vaša metoda prava, eksperimentirati s njom da vidimo daje li još neko znanje osim onoga koje one daju, nešto više od fizike, tj. metafiziku. Nitko od vas nije to ni pokušao... [...] Vaše vlastito vjerovanje kaže nam da ne vjerujemo ništa dok se to eksperimentalno ne potvrdi. Kako možete očekivati da vjerujemo da imate pravu metodu za filozofiju dok ne pokažete da ona uspijeva dati nam objektivnu istinu usporedivu sa znanstvenom, istinu u kojoj se svi filozofski eksperti slažu?"⁴⁹

⁴⁵ Nagel se poziva na sljedeće djelo: Etienne Gilson, *God and Philosophy*, New Haven, Yale University Press, 1941. Ovo djelo nema baš veze sa filozofijom znanosti. Ipak, u četvrtom poglavlju Gilson kritizira scientizam i to je ono što je Nagelu bilo interesantno.

⁴⁶ "philosophers like other men conduct their lives within the framework of certain comprehensive if not always explicit assumptions about the world they inhabit. These assumptions color evaluations of major ideals and proposed policies. I also suspect that the directions taken by analyses of specific intellectual problems are frequently if subtly controlled by the expressed or tacit beliefs philosophers hold concerning the over-all nature of things, by their views on human destiny, and by their conceptions of the scope of human reason"

(Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, nav. izdanje, str. 6-7)

⁴⁷ Usp. *Isto*, str. 7.

⁴⁸ Wilmon Henry Sheldon (1875. – 1979.) je američki filozof koji se školovao na Sveučilištu Harvard, a predavao je na Dartmouth College i dugo godina na Sveučilištu Yale.

⁴⁹ "You have given no new results in philosophy; you point only to the results gotten by the physical sciences. If you think philosophy is anything besides these sciences, you should [...], if you want us to believe your method is right, experiment with it to see if it gives knowledge in addition to what they give: something more than physics, to wit, metaphysics. Not one of you has even tried for this. [...] Your own creed tells you not to believe anything till it is experimentally confirmed. How can you

Neotomistima je scientističko shvaćanje neprihvatljivo već zbog toga što su visoko cijenili, posebno u metafizici, antropologiji i etici, filozofske doprinose filozofa koji su živjeli prije razvoja moderne znanosti. Dapače, često su postavljali pitanje kako jedan filozof može ozbiljno shvaćati svoje teze i argumente i s druge strane misliti da je znanost jedino pravo znanje, te time omalovažavati filozofsko znanje. U svojoj kritici neopozitivizma Maritain je ukazao da već samo postojanje filozofije znanosti govori protiv scientizma⁵⁰. A Nagel se najviše bavio baš filozofijom znanosti.

Druga Maritainova primjedba tiče se a priori odbacivanja metafizike. "Izgleda mi da je protivno znanstvenom duhu suditi metafiziku, i isključiti je iz područja znanja, prvo, bez istraživanja i drugo, bez rasprave što metafizičari misle o metafizici. Da ste pitali metafizičare oni bi vam odgovorili da metafizika nikako nije nadnaravna ili mistična ili iracionalna. Naprotiv, ona je vrhunac naravnog razuma, naravno znanje, racionalno znanje."⁵¹ Ovo nije izolirani slučaj, anglo-američki kritičari metafizike u pravilu nisu bili zainteresirani za pitanje što je metafizika, nisu je pokušali definirati, a primjeri koje su navodili svjedoče o njihovom uskom, neodređenom i prilično primitivnom pojmu metafizike⁵².

Jesu li narav i domet Nagelove kritike Maritaina potpuno objašnjivi njegovim jednostranim metodološkim polazištem? Čini nam se da se ovdje mogu nazrijeti još neke stvari. On sam kaže: "Ipak mnogi mislitelji za koje imam duboko poštovanje eksplicitno odbacuju naturalizam"⁵³. Zašto za neke filozofe s kojima se ne slaže ima duboko poštovanje i s njima mirno raspravlja, a druge kao Maritaina žučljivo napada i etiketira? Držimo da je ova razlika upadna i značajna.

Kako Nagel etiketira Maritaina? Vidjeli smo da Maritainov pogled na znanost naziva "malicioznom" bez dokazivanja. Vidjeli smo da piše kako je smjesa papinskog dogmatizma i mračnjaštva neprohodan intelektualni aparat neotomističke škole. A nigdje se u Maritainovim tekstovima na koje se Nagel poziva ne spominju ni papa ni dogme. I što je "mračnjaštvo" nego etiketa u nedostatku argumenata? Zašto držimo da se ovdje radi o svjetonazorskoj netrpeljivosti? Pa Nagel je bio filozof poznat po svom mirnom, racionalnom i argumentiranom načinu pisanja. Njegovo glavno djelo "Struktura znanosti" vrlo lijepo o tome svjedoči. Tim više upada u oči sasvim drugačiji stil u ovoj kritici Maritaina.

expect us to believe you have the right method for philosophy until you show us that it succeeds in giving us objective truth comparable with that of the sciences, truth on which the philosophic experts agree?" (W[ilmon] H[enry] Sheldon, *Critique of Naturalism*, "Journal of Philosophy", vol. XLII, n. 10/1945. citirano prema: Jaegwon Kim, *The American Origins of Philosophical Naturalism*, "Journal of Philosophical Research", vol. XXVIII, n. Supplement/2003. str. 97)

⁵⁰ Jacques Maritain, *Raison et raisons*, *Essais détachés*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IX, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1990. str. 249-250.

⁵¹ "It seems to me that is contrary to the scientific spirit to judge – and to exclude from the field of

knowledge – metaphysics, without first inquiring and, secondally, discussing what metaphysicians think of metaphysics. If you asked metaphysicians they would answer you that metaphysics is by no means supernatural or mystic or irrational. It is, on the contrary, the peak of natural reason, natural knowledge, rational knowledge." (Jacques Maritain, *Science, Materialism and the Human Spirit*, nav. izdanje, str. 964 i 966)

⁵² Usp. Staniša Novaković, *Odnos nauke i metafizike u savremenoj analitičkoj filozofiji*, Izabrani radovi III., Beograd, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2002., posebno str. 184-185.

⁵³ "Yet many thinkers for whom I have a profound respect explicitly reject naturalism" (Ernest Nagel, *Naturalism Reconsidered*, nav. izdanje, str. 13)

K tome možemo još zapaziti da se Nagel poziva samo na dva Maritainova članka⁵⁴ i ne spominje njegova druga, važnija djela, pa ni njegovo najvažnije djelo za pitanja filozofije znanosti "Stupnjevi znanja"⁵⁵, koje je bilo prevedeno na engleski u vrijeme pisanja Nagelovog članka⁵⁶. Nagel polazi od scientističkoga polazišta i svoje očite averzije prema svemu što i sasvim iz daleka "miriše" na religiju. To mu je bilo dovoljno da Maritainove poglede na znanost unaprijed proglasi "malicioznim". Zato valjda nije smatrao korisnim bolje upoznati njegove poglede na znanost. Stoga se onda niti ne bavi njegovim konkretnim doprinosima rješavanju pojedinih problema u filozofiji znanosti. Takvu kritiku možemo smatrati promašenom, jer do prave rasprave o pitanjima filozofije znanosti u njoj ne dolazi niti može doći.

Da nije bio vođen antireligioznim predrasudama⁵⁷, vidio bi da Maritain ni u kom slučaju ne podcjenjuje znanost. Ilustrativan je slijedeći odlomak iz Maritainovog glavnog djela: "Izvanrednom brzinom znanost revidira i prilagođava svoje temeljne pojmove, stupovi Newtonovog neba su srušeni, i prilično s pravom, izgleda, teoretičari znanosti djelu jednog Einsteina ili jednog Plancka pripisuju veličinu istoga reda kao što je ona velikih začetnika klasičnoga doba. Malo prizora je tako lijepo i dirljivo za um kao pogled na fiziku koja tako napreduje prema svojoj sudbini kao veliki bučni brod."⁵⁸

Da se potrudio malo bolje upoznati Maritaina i njegovu filozofiju, vidio bi da je Maritain smatrao da filozof treba biti što je moguće više informiran o stanju znanosti svoga vremena⁵⁹. Maritain izričito i nedvosmisleno kaže: "Taj kontakt je naravan i nužan."⁶⁰ Korisnije je, po Maritainu, za filozofsku formaciju imati ozbiljno i praktično poznavanje jedne znanosti, sa kojom se ima osobni i direktni kontakt, nego poznavati veći broj iz druge ruke. Ipak, Maritain drži da filozof treba dovoljno duboko nastojati upoznati i cjelinu posebnih znanosti⁶¹.

⁵⁴ To su sljedeća dva članka: Jacques Maritain, Science, Philosophy and Faith, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. VII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1988.; Jacques Maritain, Science and Wisdom, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. VII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1988.

⁵⁵ Jacques Maritain, Distinguer pour unir ou *Les degrés du savoir*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IV, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1983. Prvo izdanje ove knjige objavljeno je 1932. godine.

⁵⁶ Nagelov članak je, kako smo već spomenuli, prvi put objavljen 1943. godine, dok je u Americi prvi engleski prijevod Maritainovog glavnog djela objavljen pet godina prije: Jacques Maritain, *The Degrees of Knowledge*, New York, Charles Scribner's Sons, 1938.

⁵⁷ Zaista, iako se puno češće govori o "religioznim predrasudama", postoje itekako i antireligiozne predrasude. Ove druge također mogu inače inteligentne ljude kočiti i blokirati u racionalnom razmišljanju.

⁵⁸ "Avec une extraordinaire rapidité la science revise et rajuste ses concepts fondamentaux, les colonnes du ciel newtonien sont ébranlées, et c'est à bon droit, semble-t-il, que les théoriciens des sciences attribuent à l'œuvre d'un Einstein ou d'un Planck le même ordre de grandeur qu'à celle des grands initiateurs de l'âge classique. Peu de spectacles sont aussi beaux et émouvants pour l'esprit que celui de la physique avançant ainsi dans son destin comme une grande nef frémissante." (Jacques Maritain, *Distinguer pour unir ou Les degrés du savoir*, nav. izdanje, str. 542)

⁵⁹ Jacques Maritain, *Introduction générale à la philosophie*, Éléments de philosophie I., in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. II, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1987. str. 119-120.

⁶⁰ "Ce contact est naturel et nécessaire." (Jacques Maritain, *Distinguer pour unir ou Les degrés du savoir*, nav. izdanje, str. 587)

⁶¹ Jacques Maritain, *Introduction générale à la philosophie*, nav. izdanje, str. 121.

Ne samo da je preporučivao poznavanje znanosti, nego je to i ostvario. Završio je studij biologije na Sorboni u Parizu, a kasnije i dvogodišnju specijalizaciju iz biologije u Heidelbergu u Njemačkoj. Njegova djela svjedoče da je i vrlo pažljivo i ažurno pratio suvremeni razvoj fizike. Tako je ostvario ono što Nagel karakterizira kao značajnu osobinu članova Bečkog kruga: da imaju iza sebe godine solidne formacije u jednoj posebnoj disciplini⁶². Ali Maritain je imao nešto što oni nisu: upoznao je dobro i klasičnu metafiziku, pa mu nije palo na pamet da podcjenjuje ili obezvrjeđuje ni znanost ni filozofiju, niti da ih suprotstavlja jednu drugoj.

Što možemo zaključiti? Prvo, Nagel se u tekstu koji bi po naslovu trebao biti prikaz i kritika Maritainove "zlonamjerne" filozofije znanosti zapravo ne bavi pitanjima filozofije znanosti nego pitanjem mogućnosti postojanja izvanznanstvenog, filozofskog, metafizičkog znanja. Drugo, budući da je po njegovoj vlastitoj formulaciji nemogućnost postojanja takvog znanja njegova polazna pretpostavka, on protivno gledište nije u stanju valjano kritizirati. Nagel ne smatra scientističku tezu potrebnom dokazivanja, dok je naprotiv Maritain protivnu tezu obrazlagao i dokazivao. Dapače, Nagel se nije baš ni potrudio upoznati Maritainovu filozofiju znanosti. Treće, u nedostatku pravih argumenata Nagel se služi oštrim etiketama. U ovom postupku se nazire jedna svjetonazorska netrpeljivost jer je ova i ovakva kritika u drastičnoj suprotnosti sa mirnim, racionalnim i argumentiranim stilom većine njegovih tekstova, posebno iz filozofije znanosti.

LITERATURA

Jean-Louis Allard, Maritain's Epistemology of Modern Science: A Summary Presentation, in: *Selected Papers from the Conference-Seminar on Jacques Maritain's The Degrees of Knowledge*, eds. R. J. Henle, Marion Cordes & Jeanne Vatterott, Saint Louis, The American Maritain Association, 1981.

Rudolf Carnap, Intellectual Autobiography, in: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, ed. Paul Arthur Schlipp, La Salle, Open Court, 1997.

Rudolf Carnap, Replies and Systematic Expositions, in: *The Philosophy of Rudolf Carnap*, ed. Paul Arthur Schlipp, La Salle, Open Court, 1997.

Benedetto D'Amore, Scienza e filosofia nei contemporanei neoscolastici, "Sapienza", vol. I, n. 2/1948.

Etienne Gilson, *God and Philosophy*, New Haven, Yale University Press, 1941.

Борис Львович Губман, Проблема единства знания в неотомизме Ж. Маритена, "Вопросы философии", n. 3/1980.

Martin Heidegger, *Einführung in die Metaphysik*, Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann GmbH, 1983.

⁶² Ernest Nagel, Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe, "The Journal of Philosophy", vol. XXXIII, n. 2/1936. str. 29-30.

Bernard Hubert, Jacques Maritain et la science: I. La critique de la science moderne (1910-1914), "Revue thomiste", vol. 98, n. 3/1998.

Bernard Hubert, Jacques Maritain et la science: II. Philosophie scolastique, physique et biologie (1918-1925), "Revue thomiste", vol. 98, n. 4/1998.

Bernard Hubert, Jacques Maritain et la science: III. Philosophie de la nature et sciences expérimentales (1926-1931), "Revue thomiste", vol. 99, n. 3/1999.

Stanley L. Jaki, Maritain and Science, in: *Understanding Maritain: Philosopher and Friend*, eds. Deal W. Hudson & Matthew J. Mancini, Macon, Mercer University Press, 1987.

Н.[ина] С.[тепановна] Юлина, *Проблема метафизики в американской философии XX века*, Критический очерк эмпирико-позитивистских течений, Москва, Наука, 1978.

Jaegwon Kim, The American Origins of Philosophical Naturalism, "Journal of Philosophical Research", vol. XXVIII, n. Supplement/2003.

Svetlana Knjazeva & Aleksandar Kron, Predgovor, in: Moris Koen [Cohen] & Ernest Nejgel [Nagel], *Uvod u logiku i naučni metod*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1977.

Aleksandar Kron, Filozofija nauke Ernesta Nejgela, in: Aleksandar Kron, *Metodologija i filozofija nauke*, Odabrani radovi II., Beograd, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2004.

Nicolo Maria Loss, Filosofia naturale e scienze empiriche nel pensiero di Jacques Maritain, "Salesianum", vol. , n. 1/1950.

Jacques Maritain, Distinguer pour unir ou *Les degrés du savoir*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IV, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1983.

Jacques Maritain, *Introduction générale à la philosophie*, Éléments de philosophie I., in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. II, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1987.

Jacques Maritain, *Quatre essais sur l'esprit dans sa condition charnelle*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. VII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1988.

Jacques Maritain, *Raison et raisons*, Essais détachés, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IX, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1990.

Jacques Maritain, Science and Wisdom, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. VII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1988.

Jacques Maritain, Science, Materialism and the Human Spirit, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. IX, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1990.

Jacques Maritain, Science, Philosophy and Faith, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. VII, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1988.

Raissa Maritain, *Les Grandes Amitiés I, Souvenirs*, in: Jacques et Raissa Maritain, *Œuvres complètes*, vol. XIV, Fribourg & Paris, Éditions Universitaires & Éditions Saint-Paul, 1993.

Ernest Nagel, Impressions and Appraisals of Analytic Philosophy in Europe, "*The Journal of Philosophy*", vol. XXXIII, n. 1/1936 & 2/1936.

Ernest Nagel, Malicious Philosophies of Science, in: Ernest Nagel, *Sovereign Reason* and Other Studies in the Philosophy of Science, Glencoe, The Free Press, 1954.

Ernest Nagel, Naturalism Reconsidered, "*Proceedings and Addresses of the American Philosophical Association*", vol. 28 (1954-1955).

Ernest Nagel, Notes Toward a Naturalistic Conception of Logic, in: Ernest Nagel, *Logic Without Metaphysics* and Other Essays in the Philosophy of Science, Glencoe, The Free Press, 1956.

Ernest Nagel, The Perspectives of Science and the Prospects of Men, in: Ernest Nagel, *Sovereign Reason* and Other Studies in the Philosophy of Science, Glencoe, The Free Press, 1954.

Ernest Nagel, *The Structure of Science*, Problems in the Logic of Scientific Explanation, Indianapolis, Hackett Publishing, 1979.

Staniša Novaković, *Odnos nauke i metafizike u savremenoj analitičkoj filozofiji*, Izabrani radovi III., Beograd, Institut za filozofiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, 2002.

Yves R. Simon, Maritain's Philosophy of the Sciences, in: *The Maritain Volume of the Thomist*. Dedicated to Jacques Maritain on the Occasion of his Sixtieth Anniversary, New York, Sheed and Ward, 1943.

Patrick Suppes, Ernest Nagel, in: *Biographical Memoirs*, vol. 65, Washington, National Academy Press, 1994.

Tomo Vereš, Sudbina Maritainove misli u Hrvatskoj, "*Marulić*", god. XIV, br. 2/1981.

María Ángeles Vitoria, *Las relaciones entre filosofía y ciencias en la obra de J. Maritain*, Roma, Edizioni Universtà della Santa Croce, 2003.

William A. Wallace, Maritain and the Notion of Scientific Progress, "*Notes et Documents*", n. 19 & 20, 1980.

William A. Wallace, *The Modeling of Nature*, Philosophy of Science and Philosophy of Nature in Synthesis, Washington, The Catholic University of America Press, 1996.

Ivan Zelić, Kako i zašto biti tomist? (Tomizam Jacquesa Maritaina), "*Obnovljeni život*", god. 52, br. 5/1997.

NAGEL'S CRITIQUE OF MARITAIN'S PHILOSOPHY OF SCIENCE

SUMMARY

The aim of this paper is to present the Nagel's critique, then Maritain's possible answer to that critique, and to assess the scope and value of Nagel's critique. Nagel actually does not deal with issues of the philosophy of science, but with the possibility of knowledge outside of science, ie of philosophical, metaphysical knowledge. Since according to his own formulation the impossibility of the existence of such a knowledge is his starting premise, he is not able to properly criticize the contrary view. Nagel did not considered necessary to prove his scientistic thesis, whereas Maritain argued the opposing thesis. In fact, Nagel is not really even bothered to get to know better Maritain's philosophy of science. In Nagel's use of harsh labels in his critique emerges one worldview intolerance, because this kind of criticism is in drastic contrast to the calm, rational and reasoned style of most of his writings, especially in philosophy of science.

KEY WORDS: *Maritain, Nagel, philosophy of science, knowledge*